

# **Връзка между ветеринарномедицинската хигиена и патоетологията при отглеждане на животните и осигуряване благополучието им**

**Красимира Узунова**

*Ветеринарномедицински факултет, секция “ВХТЖ и ЕЗХОЖ” ,  
Тракийски университет, Стара Загора*

## **Въведение**

Доказано е, че **животните са чувствени същества**. Съобразно научния факт се разви и теорията за осигуряване благополучието им. Независимо от това, в Р. България безпочвено и упорито продължава да се прилага терминът **“хуманно отношение към животните”**. Кое то несъмнено най-ясно е свързано с условията на отглеждането им, предмет на изучаване от ветеринарномедицинската хигиенна наука. Считаме, че за да се развият правилно нещата относно актуалната биологична материя, е задължително уточняване и еквивалентизиране на понятията като **“благополучие”** на животните /на англ. animal welfare, на фр. bien-etre des animaux/, **“хуманност”** към тях и **“патоетология”**, отразяваща поведенческите отклонения, резултирани от грешки при отглеждането им. В целия свят, на всички световни конгреси и конференции относно тази проблематика не съществуват противоречия, тъй като биологичната и ветеринарномедицинска колегия категорично и еднозначно прилага термина **благополучие или благосъстояние на животните**. Проучването ни в тази област е доказано от множеството научни публикации на научни форуми в Румъния, Македония, Франция, Турция, Германия, Албания и др. Единствено в Р. България благополучието или благосъстоянието настойчиво се заменя с **“хуманно отношение”** и дори се прибавя **“защита на животните”**- дълга и неудобна за произнасяне, лишена от стойностна същност, терминология. Защо се стига до тук?

## **Изложение**

Осъществявайки литературното си по същност изследване, в редица научни публикации с конкретни експерименти липсва задълбоченост относно зависимостта между поведението на даден вид и категория животни и условията, при които те са отглеждат чрез определен метод, начин или система. Целенасочено употребяваме **“метод”** вместо **“технология”**, защото последната предполага производственост-обстоятелство, което не съответства на осигурено благополучие на животните съобразно факта, че са чувствени същества с определен

биоломит. Държим да отбележим, че точно теорията за благополучието на животните е тази, която чрез същността си изключва приложението на термина “технология”, защото няма общо с природосъобразното им екстензивно отглеждане, дори и прилагайки комплексен подход в тази посока /методи и норми на няколко науки- вмхигиена, санитария, животновъдна ергономия, етология и пр./.

Преди време ние, ветеринарните лекари, се чудехме как да се справим с развиващите се “технопатии” при интензивно отглежданите животни. И сега, когато т. нар. “интензивни технологии” на отглеждане на животните, доказано по- рискови както за тях, така и за обслужващия ги персонал, поради по- високостепенната му натовареност, продължаваме да отричаме терминологично така актуалното навсякъде по света благополучие на животните. Причините за факта според проучването ни са основно три:

**Първо**, не се акцентира на пряката високостепенна връзка или зависимост между начин на отглеждане и непосредствените поведенчески прояви на животните, резултирани от него. ***Изследват се не първоначално поведенческите анималистични отклонения, ако има такива***, а други показатели, маркирани като следствие от конкретен метод на отглеждане /физиологични, патофизиологични, биохимични, телеметрични и пр./ ***При все, че те /етологичните/ нарушения са началният маркер за влошен здравословния статус на представителите на фауната;***

**Второ**, “хуманното отношение” към животните продължава да измества “благополучието” им в терминологичен смисъл у нас, независимо от множеството проведени семинари и обучения. Фактът се крие във все още невъзприемането на дефиницията за този иначе триелементен термин, включващ:

**1. Двuasпектен хигиенноекологичен елемент**, отразяващ метода или начина на отглеждане на животните, както и опазването ми от вредните продукти от дейността на хората- емисии и имисии от фабрики и заводи, както и хората от отпадните продукти на животновъдството- тор, замърсени води и др;

**2. Етологичен елемент**, съобразно който, ако животните се отглеждат правилно, те ще отговорят с нормално поведение;

**3. Хуманнозащитен елемент**, отразяващ факта, че ако първите два елемента са налице, то към животните е изразено хуманно отношение с резултирана от това защита.

Следователно, между 3- те елемента на благополучието на животните съществува право пропорционална зависимост, съобразно която, ако само един от тях не е налице, благополучието на животните не ще бъде

осигурено, поради прекъсването на правата зависимост. Както се вижда и разбира, хуманното отношение е част или по-точно 3-тият елемент от благополучността на животните.

Така цитираното триелементно определение е плод на проучването ни на наши и чужди научни разработки в тази посока и се възприема отлично от световната ветеринарномедицинска гилдия. Никъде по света не се говори само и единствено за “хуманно отношение” към животните. Напротив, употребява се съждението за осигуряване “благополучието” им, защото трикомпонентността му по-всеобхватно отразява връзката между условията на отглеждането и влиянието им върху поведенческите прояви на животните.

**Третата причина**, поради която “благополучието” на животните все още не е по-приемливо от “хуманното отношение” към тях е, невъзприемането на понятието “патоетология” предимно от страна на зоотехническата гилдия. Всъщност патоетологията за първи път се развива и прилага като термин и отделен научен клон в секцията по “Ветеринарномедицинска хигиена и етология” на ВМФ, ТрУ, Стара Загора-сега именувана “ВХТЖ и ЕХЗЖ”. Което още веднъж доказва, че съществува противоречие в тази посока. За какви животновъдни технологии можем да говорим в 21 век, след като е известна теорията за благополучието на животните, базирана на факта, че са доказано чувствени същества. Тоест, на тях трябва да гледаме не като на средства за производство, а като на живи чувствителни организми с конкретни биовъзможности, чийто лимит не трябва да се превишава при отглеждането им, от страна на човека, защото се развиват т. нар. “технопатии”, за които споменахме. И все пак, невъзприемането на научния клон “патоетология” според зоотехническата колегия почива на факта, че здравният статус на животните не трябва да се характеризира само и единствено по поведението им. Счита се, че не бива да се пренебрегва и факторът продуктивност. Несъмнено това е така, болните животни ще са със засегната продуктивност. Но веднага следва въпросът, за каква продуктивност иде реч при животни, които не дават продукцията за изхранване на човека, и не само?! Немислимо е ние, специалистите, с медицинско образование да се съгласим с подобна теза. Поведението, условните и безусловните рефлексии, това са явления, изучавани още от великия Павлов. И той заключава чрез експериментите и съжденията си, че поведението е първият маркер за здравния статус на живите организми, резултирано от условията на отглеждане или развитие. След това е всичко останало. В този смисъл и връзка въведохме иначе стария “нов” научен клон “патоетология”, защото нормалното поведение се изучава от етологията, а патологичното би трябвало да е предмет на патоетологията.

Нищо по- различно от физиология и патофизиология, анатомия и патоанатомия. Практически патологичната поведенческа материя, следствие от грешки при отглеждането на животните се възприема много по- конструктивно от специалистите в тази област. Известни са и дори някои заболявания, чиято диагностика понякога е базирана само на първоначалната патоетологичната находка, като травматичен ретикулоперитонит, например! Характерното изгърбване на животните- типично променената стойка, придружена със скърцане със зъби и променена вокализация- стенене, охкане и пъшкане. Разбира се, опитният ветеринарен лекар веднага е възможно да постави диагноза, особено ако съществуват и предразполагащи фактори за развитие на това заболяване. Те са свързани с начина на отглеждане- ако яслите на животните са устроени без достатъчно високи ограничителни стени от страна на хранителната пътека, например! Факт, позволяващ лесното попадане на различни предмети на тези места, които преживните поглъщат заедно с фуража. Това е само един от многото примери, предмет на патоетологията.

### **Заключение**

1. Крайно време е ветеринарномедицинската гилдия в България да възприеме и официализира единна терминология относно явленията, породени от зависимостта между начините или методите на отглеждане на животните, и влиянието им върху тяхното поведение. Тоест, да се възприеме и утвърди терминът “благополучие на животните”, вместо “хуманно отношение” към тях, така както е по целия свят.
2. Да не се допуска употребата на понятието “технология” при отглеждането на животните, защото то предполага “производственост” и обезмисля осигуряване благополучността им, поради доказаната им чувственост. Те са със свой биолимит, който не трябва да бъде надвишаван от човека при отглеждането им. Защото така отново се обезмисля осигуряване благосъстоянието на животните, развиват се трудно лечимите технопатии, поради стреса, породен у тях, при евентуално интензивно отглеждане, прилагано от човека и продиктувано от икономическите му интереси.
3. Патоетологията е науката, която за разлика от етологията е тази, чийто предмет е патологичното поведение на животните, породено от грешки при отглеждането им. Или по- точно при неспазване изискванията на теорията за осигуряване благополучието или благосъстоянието им.

## Литература

**Бозакова Н. 2011.** Ръководство за упражнения по хигиена, етология и защита на животните, КОТА, Стара Загора;

**Митев, Ю., Михайлов, Р., Митева, Ч., Върляков, И., Илиев, А., Узунова, К., Арнаудова, А., 2009.** Защита и хуманно отношение към животните, Кратък лекционен курс, Стара Загора;

**Наредба № 44-** 20.04.2006 г. за ветеринарномедицинските изисквания към обектите за животни.

**Стоянчев Т., Узунова К., 1999.** Ветеринарна хигиена, ВМФ, ТрУ, Земиздат, София, 119-125;

**Узунова К., 2011.** Хигиена, етология и защита на животните- учебник, Джеми Стратус, Стара Загора, България;

**Узунова К., 2014-** Благополучие на животните – учебник, Джеми Стратус, Стара Загора , България;

**Узунова К., Тодороска М., 2013.** Патоетология, Джеми стратус, Стара Загора, България;

Узунова К., Етологични аспекти при отглеждането на животни с продуктивно и социално значение, 2015, Джеми стратус, Стара Загора, България

**Bradbury, J. W., & Vehrencamp, S. L. (2011).** Principles of animal communication (2nd ed.). Sunderland, MA: Sinauer Associates Inc.;

**Campbell FW, Green DG (1965).** Optical and retinal factors affecting visual resolution. J. Physiol. (Lond.) 181:576-93.

**Mason G.** Stereotypic behaviour in captive animals: fundamentals and implications for welfare and beyond. In: Mason G, Rushen J, editors. Stereotypic animal behaviour fundamentals and applications to welfare. 2nd ed. Wallingford: CABI; 2006. p. 325–56.

**Massar, S. A. A., Mol, N. M., Kenemans, J. L., & Baas, J. M. P. (2011).** Attentional bias in high and low-anxious individuals: Evidence for threat-induced effects on engagement and disengagement. *Cognition & Emotion*, 25, 805–817

**Uzunova, K., Y. Mitev, Ch. Miteva, I. Vachin., 2009.** Prediction of the behaviour of puppies using tests with regard to their humane treatment and welfare-, "Trakia journal of sciences", vol. 7, 4;